

۶ خیانت بزرگ

اردیبهشت ۱۳۶۲ نورالدین کیانوری، دبیرکل حزب توده طی یک مصاحبه تلویزیونی به بخشی از خیانت‌های این حزب اعتراف کرد که البته به این معنی نیست که ما به غیر از این شش محور عمده تخلف دیگری نداشتیم، تخلفات دیگری هم داشتیم ولی این شش محور به نظر من عمده‌ترین و تعیین کننده‌ترین محورهای تخلفات ما بوده است.

- خیانت اول:** بی‌توجهی به شعار «نه شرقی، نه غربی»
- خیانت دوم:** اخفای سلاح در دوران جنگ تحمیلی
- خیانت سوم:** جاسوسی برای شوروی به وسیله نفوذ در نیروهای مسلح
- خیانت چهارم:** تقویت عملکرد مخفی حزب
- خیانت پنجم:** نفوذ، خسارت دیگر حزب توده
- خیانت ششم:** خروج غیر قانونی از خاک ایران

نظریه پرداز حزب توده

احسان طبری از ۱۳۱۴ فعالیت سیاسی خود را آغاز کرد و در ۱۳۱۶ به عنوان یکی از اعضای گروه ۵۲ نفر دستگیر و زندانی شد. پس از شهریور ۱۳۲۰ از مؤسسان حزب توده بود و بعد از غیرقانونی شدن فعالیت این حزب به شوروی گریخت. احسان طبری از بدو تأسیس حزب توده همواره در رأس تشکیلات و رهبری آن قرار داشت. او به عنوان ایدئولوگ حزب برای مدت طولانی مسئولیت شعب آموزش و تبلیغات را برعهده داشت و تقریباً تمامی بیانیه‌ها و اعلامیه‌های حزبی به وسیله او تنظیم می‌شد. او پس از پیروزی انقلاب اسلامی همچون بسیاری دیگر از سران حزب توده وارد ایران شد. افشای توطئه‌های حزب توده و دستگیری سران آن در ایران، باعث بازداشت طبری شد و در سال ۶۴ پس از یک دوره تحقیقات به اسام گروید.

نفوذی حزب توده در ارتش

ضربه اول اطلاعات سپاه در بهمن ۶۱ با بازداشت سران حزب توده به آن وارد شد. مهم‌ترین خروجی اطلاعات به‌دست‌آمده از بازجویی‌های ضربه اول، وجود شبکه جاسوسی حزب در نهادهای مختلف بود. این تشکیلات از دو بخش نظامی و غیرنظامی تشکیل می‌شد و محمد مهدی پرتوی آن را هدایت می‌کرد. اطلاعات این تشکیلات در اختیار کیانوری و نهایتاً در اختیار رابطین کاگ، ب قرار داده می‌شد. مهم‌ترین فرد دستگیر شده در این جریان، ناخدا افضل است که از خرداد ۵۹ فرماندهی نیروی دریایی ارتش را بر عهده داشت. در جریان بازجویی‌ها مشخص می‌شود افضل، از بهار ۵۸ یعنی زمانی که معاون نیروی دریایی بود، جذب تشکیلات مخفی حزب شده است. خرداد ۵۹ وقتی بنی صدر تصمیم گرفت فرمانده جدیدی برای نیروی دریایی انتخاب کند، از بین دو گزینه موجود، افضل انتخاب شد. از این پس بود که دسترسی نهادهای اطلاعاتی شوروی به اطلاعات تارده به کلی سری نظامی ایران بالا رفت. افضل اخبار مربوط به جبهه و جنگ، مباحث شورای عالی دفاع، خریدهای نظامی ایران تا شنیده‌هایش از معادلات و محافل سیاسی و سطح بالای کشور را به رابط حزب ارائه می‌کرد.

مرد هزار چهره ساواک

دی ماه ۴۹ و چند ماه پس از ترور تیمور بختیار توسط ساواک، خبر دستگیری گسترده حزب توده در کشور توسط ثانی اعلام شد. آن زمان کمتر کسی می دانست متهم اصلی دستگیر شده که رسانه‌ها ورا «مرد هزار چهره حزب توده» لقب دادند، شاه‌مُهره نفوذی ساواک یعنی «عباسعلی شهبازی» است. ثابتي در آن کنفرانس خبری در واقع داشت آخرین گام پروژه چندساله‌اش یعنی زمین گیر کردن بقایای حزب توده در داخل کشور را برمی داشت. بخش ۳۱۱ ساواک، موفق شده بود یکی از فعالان توده‌ای (شهبازی) را به عنوان منبع، جذب و او را تا سطح نفر اول تشکیلات حزب در داخل کشور ارتقاء دهد. او پس از دستگیری کوتاهش در سال ۴۲ توسط ساواک به عنوان منبع، جذب و در این هفت سال به مهم‌ترین دام ساواک برای رصد، اشراف و دستگیری چپ‌های ایرانی تبدیل شد. از سال ۴۹ تا ۴۹ شهبازی با هدایت ساواک توانست با مرکزیت حزب در آلمان شرقی مرتبط شده و تشکیلات تهران، خوزستان و آذربایجان حزب در داخل کشور را راه اندازی و مأموران متعددی از ساواک را در آن داخل کند.

نگاه

در واحد اطلاعات سپاه یکی از حوزه‌های فعالیت، مقابله با گروه‌های مارکسیستی، ماتریالیستی و گروه‌های چپ بود. یکی از افرادی که به عنوان فرمانده، نقش به‌سزایی در طراحی و اجرای عملیات برخورد با حزب توده (امیرالمومنین (ع)) داشت، سیدکاظم کاظمی، قائم مقام واحد اطلاعات سپاه بود. همین فعالیت‌ها باعث شد تا برای نخستین بار از سوی امام خمینی (ره) به نیروهای واحد اطلاعات، «سریاز گمنام»

فرمانده‌ای که آخرین ضربه را به حزب توده زد

بررسی کارنامه و سوابق حزب توده

در گفت‌وگوی «جام‌جم» با قاسم تبریزی:

توده؛ از نفوذ تا جاسوسی

حسین جودوی
دبیر گروه تاریخ

ارتباط و وابستگی آنها به حزب کمونیست اتحاد جماهیر شوروی به‌گونه‌ای بود که نمی‌توانستند غیر از این باشد.

با پیروزی انقلاب اسلامی اعضای مرکزی حزب تلاش زیادی کردند تا بتوانند با پوسته جدید خود را به انقلاب نزدیک کنند اما هویشاری نیروهای اطلاعات سپاه باعث به دام افتادن آنها شد.

۱ قبل از ورود به بحث، لطفاً در مورد وضعیت حزب توده و فعالیت اعضای آن در پیش از پیروزی انقلاب اسلامی توضیحاتی را بفرمایید.
حزب توده در سال ۱۳۲۰ توسط گروه ۵۲ نفری به رهبری تقی ارانی و برخی از کمونیست‌های ۱۲۹۹ (حزب کمونیست) تأسیس می‌شود. در زمان تأسیس، ایرج اسکندری از طرف برخی اعضای حزب به اتحاد جماهیر شوروی می‌رود تا از آنها اجازه و کمک بگیرد.
۲ **خب چرا از همان ابتدا نامش را حزب کمونیست نگذاشتند؟**
از ابتدا این شوروی و انگلیس بر این مسأله توافق شد که فعالیت‌های کمونیستی در ایران نشود، مضافاً این‌که کمونیست‌ها در جنوب و بالاشگاه نفت هم هیچ فعالیتی نداشته باشند. یعنی جایی اسم و رسمش «توده» باشد، ظاهر کار هم نزدیک به کمونیست اما فعالیت کمونیستی و عنوان تبلیغات نداشته باشد. نکته جالب ماجرا اینجاست که سه نفر از طرف حزب توده به نام‌های احسان طبری، بزرگ علوی و مصطفی فاتح با میس لمیتون (جاسوس انگلیسی) در مبارزه علیه فاشیسم و نازیسم همکاری می‌کنند. اما فعالیت‌ها و موضعگیری حزب در مورد دست‌اندازی شوروی برای نفت شمال یا حمایت معنوی و حضور در دو استانی آذربایجان و کردستان جهت تجزیه و استقلال از ایران، جزو مواردی است که وابستگی کامل حزب توده به شوروی را نشان می‌دهد. بعد از پایان جنگ جهانی دوم کم‌کم کتب ترویج تفکر مارکسیستی توسط حزب چاپ و تشکیلات نظامی مخفی که با حدود تعداد ۷۵۰ کادر نظامی شکل گرفته بود از مهم‌ترین عملکردهای حزب توده بود. سال ۲۳ عده زیادی از اعضای حزب دستگیر می‌شوند که برخی از آنها اعدام و عده‌ای توبه می‌کنند و حتی جمعی به همکاری با رژیم پهلوی مشغول می‌شوند که اینجا حزب توده بیش‌تر وسیعی پیدا می‌کند. بین [سال] ۱۳۳۲ تا ۱۳۵۷ عموماً درگیری مرون حزب زیاد است. در اواسط دهه ۵۰، دو تشکیلات به صورت مخفیانه در ایران بنا گذاشته می‌شود. انخوید که توسط محمد مهدی پرتوی و حمید احمدی (ناخدا انور) راه اندازی می‌شود. ۲. اتحاد دموکراتیک که توسط به‌آذین شکل می‌گیرد.

۳ **دبیر حزب توده در این زمان چه فردی است؟**

دبیرکل حزب ایرج اسکندری است که در سال ۵۶ و ۵۷ معتقد بود انقلابی که در ایران در حال شکل‌گیری است، یک انقلاب ملی است و حزب توده باید با جبهه ملی و افرادی مانند کریم سنجابی همکاری داشته باشد. او عنوان کرده بود تنها مرجع تقلیدی که باید با او ارتباط داشته باشیم آیت... سیدکاظم شرعتمداری است. حزب کمونیست شوروی اما برخلاف نظر اسکندری، انقلاب ایران را انقلاب اسلامی معرفی می‌کند. به همین دلیل نیمه دوم ۵۷ شوروی بر خلاف قانون احزاب که برای تغییر دبیرکل باید بلنوم تشکیل بشود، طی دستور ایرج اسکندری را برکنار و کیانوری را جایگزین او می‌کنند.

۴ **بعد از دیوکل شدن کیانوری نگاه حزب توده نسبت به انقلاب اسلامی چگونه می‌شود؟**

نگاه حزب توده همیشه مارکسیستی و مدافع منافع شوروی بود. به قول کیانوری حزب یک چسبندگی، وابستگی و اطاعت‌پذیری از اتحاد جماهیر شوروی داشت. لذا اینها آنچه که شوروی می‌گفت باید عمل می‌کردند. یعنی حزب یک جریان صرفاً ایدئولوژی مارکسیستی-کمونیستی نیست که بگویم روی مبانی ایدئولوژی حرکت می‌کنند.

بگویند، سید کاظم سال ۳۶ در بخش آردان گرمسار به دنیا آمد. در دوره دانشجویی در فعالیت‌های مخفی شرکت داشت تا این‌که توسط ساواک دستگیر شد و به مدت ۱۰ روز در کمپته ضد خرابکاری نگه‌داشته شد و مورد شکنجه قرار گرفت. پس از پیروزی انقلاب اسلامی در فروردین ۵۸ با گذراندن دوره آموزشی عمومی سپاه در پادگان امام علی(ع) به عضویت سپاه در آمد و با توجه به این‌که کردستان توسط

می‌شود. محمد مهدی پرتوی، احسان طبری، رضا شلتوکی، نورالدین کیانوری، مریم فیروز، احمدعلی رصدی و حبیب... فروغیان از اعضای فرقه دموکرات آذربایجان در کمپته مرکزی حزب توده مشغول می‌شوند.

۵ **فعالیت حزب توده در سال‌های ابتدایی پیروزی انقلاب اسلامی چگونه بود؟**

به صورت رسمی فعالیت می‌کردند، اما ببینید این رسمی دو جهت دارد؛ اول این‌که هر حزب رسمی در تمام دنیا طبق قوانین قانون اساسی حق ورود به ارتش و کارهای نظامی را ندارد. دوم این‌که احزاب نباید تشکیلات مخفی داشته باشند. اما حزب توده بلافاصله تشکیلات نظامی‌اش را با هدایت حمید احمدی و محمد مهدی پرتوی شکل می‌دهد. در اصل پرتوی علاوه بر این‌که بر بخش نظامی نظارت دارد، مسئول تشکیلات مخفی حزب توده هم هست.

۶ **مهم‌ترین فعالیتی که حزب توده در این مقطع انجام می‌دهد، چیست؟**

در ابتدا ظاهراً همین تبلیغ حزب و عضوگیری است اما مهم‌ترین هدف برای حزب توده نفوذ در ادارات، وزارتخانه‌ها و نهادهای انقلابی است.

۷ **به غیر از نفوذ در نهادهای انقلابی، فعالیت دیگر حزب توده چه بود؟**

جمع‌آوری خبر از همه مراکز مهم کشور. مثلاً از بهرام افضلی (فرمانده وقت نیروی دریایی) می‌خواستند که موشک‌هایی که شوروی زمان جنگ تحمیلی در اختیار رژیم بعث عراق گذاشته و به سمت شهرهای

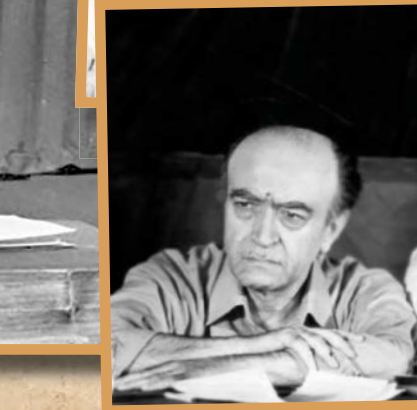
برش تاریخ

نمره ۲۰ یک نفوذی!

سال ۵۸ وقتی نیروها برای عضویت به سپاه پاسداران که مراجعه می‌کردند، یکسری پرسشنامه در بحث‌های عقیدتی به افراد داده می‌شد که برای پاسخ به آنها باید ۱/۵ ساعت زمان می‌گذاشتند. خب چون اوایل پیروزی انقلاب اسلامی بود و افراد اطلاعات زیادی در مورد مباحث اعتقادی نداشتند، نمرات آنها زیاد مناسب نمی‌شد اما یک نفر در امتحان نمره‌اش ۲۰ شده بود. مسئولان گزینش به این فرد شک می‌کنند. چگونه است که یک نفر این همه اطلاعات کامل و جامع از پرسشنامه داشته‌است. بعد از بررسی‌های فراوان و تحقیقات لازم، متوجه می‌شوند که او عضو حزب توده است. بعدها فهمیدند که حزب به پرسشنامه‌های سپاه دسترسی پیدا کرده و آن را در اختیار برخی اعضای خود گذاشته تا بتوانند به راحتی عضو سپاه بوند. البته این را بگویم در ستاد سپاه پاسداران نفوذی حزب توده نداشتیم اما در سپاه تهران، بسیج یا حزب جمهوری اسلامی نفوذی حزب توده داشتیم که مرتب طرح و پیشنهاد می‌داد و شناسایی و بازداشت هم شدند.

ایران شلیک می‌شد، میزان تخریب آن را به حزب توده گزارش دهد. بعد از او می‌خواهند که سلاح‌هایی که ایران را در اختیار دارد را شناسایی کند. حتی قرارداد‌های خرید سلاح را به حزب گزارش دهد. باهماهنگی افضلی یکی از اعضای حزب توده از اسناد نظامی ایران تصویر تهیه کرده بودند. گاهی‌ک آناسیان از اعضای کمیته مرکزی حزب بود و به صورت رسمی جاسوس کاگ، بود. او داخل حزب نمی‌آمد و در بیرون از حزب قرارهای خود را می‌گذاشت. مثلاً خیابان آیتا...

ضد انقلاب دچار آشوب شده بود به نقده اعزام شد. سیدکاظم کاظمی یکی از پایه‌گذاران بخش اطلاعات سپاه پاسداران بود. سید کاظم در روز دوم شهریور ۱۳۶۴ همراه تعدادی از همراهان خود در بازدید از خطوط مقدم جبهه جنوب در منطقه طلائی‌ه یا قایقی در آب در حال حرکت بودند که بر اثر اصابت گلوله توب به سختی مجروح و به درجه شهادت نائل آمد.

طالقای کنار فلان چنار، سر فلان کوچه، یک نامه‌ای می‌گذاشت. بعد از لظحاتی یکی از طرف سفارت شوروی می‌آمد و برگه را برمی‌داشت. نکته جالب اینجاست که با بازداشت اعضای اصلی حزب توده، ۱۸ جاسوس رسمی اتحاد جماهیر شوروی از ایران اخراج شدند.

۸ **مهم‌ترین نهادهای که در شناسایی عوامل حزب توده نقش داشتند، چه بود؟**

آن روزها وزارت اطلاعات هنوز شکل نگرفته بود به همین دلیل پنج یا شش نهاد اطلاعاتی داشتیم. بخش اطلاعات نخست‌وزیری که بر دیپلمات‌ها نظارت داشت. دادگاه‌های انقلاب که بخش نظارت بر روی جریان‌ها را داشت. کمیته انقلاب اسلامی که روی متن جامعه بود. ارتش که بر فعالیت نظامی نظارت داشت و در پایان سپاه پاسداران بود که قوی‌ترین و منظم‌ترین نهاد اطلاعاتی را داشت و اشراف کامل روی جریان‌ات و خصوصاً روی حزب توده داشت. نیروهای سپاه از همان ابتدا حرکت حزب توده را رصد می‌کردند.

۹ **حزب توده هم برای حفظ خودش از زیر نظر نیروهای امنیتی کاری انجام می‌داد؟**

کاملاً رفتارهای امنیتی و جاسوسی خود را بهترین شکل انجام می‌دادند. برای نمونه بگویم، مثلاً در خانه‌ای که تشکیل جلسات کمیته مرکزی بود، یک سگ روی پشت بام و یک سگ در حیاط می‌گذاشتند که اگر کسی وارد خانه شد، سگ‌ها سرو صدا کنند.

۱۰ **نگایت نکته مهمت مرکزی حزب توده چه بود؟**

قائم‌پناه که از اعضای کاگ با است در اعتراض مطرح کرد که غایت خواسته حزب توده در ایران این بود که انقلاب کمونیستی در کشور صورت بگیرد، اما وقتی متوجه شدیم که نمی‌توانیم این کار را انجام دهیم، تصمیم گرفتیم تا راه رشد غیرسرمایه داری را هموار و کشور را نوعی به طرف سوسیالیسم حرکت بدهیم. حتی در کمیته مرکزی حزب توده مطرح شد که «وقتی در افغانستان انقلاب کمونیستی رخ می‌دهد، چرا ما در ایران این کار را نکنیم؟» مهربا آبان ۱۳۶۱ مطرح شد که رهبران حزب از ایران خارج شوند.

۱۱ **این نفوذی که در موردش صحبت شد، تنها در زمینه جمع‌آوری اطلاعات بود یا حزب توده وارد کارهای عملیاتی هم شد؟**

محمد مهدی پرتوی در همین زمینه خاطره‌ای دارد. او نقل می‌کند که از طرف شوروی از ما خواستند که مسئول میز اتحاد جماهیر شوروی در ساواک را دستگیر و بازجویی کنیم، این کارمند ساواک در انقلاب دستگیر نشده بود، از کار برکنار شده بود چون پیرمردی بود و در خانه‌اش زندگی می‌کرد. برخی از اعضای حزب توده منزل مامور سابق ساواک را شناسایی کردند. پرتوی می‌گوید: «یک روز صبح ماشین و همه امکانات را آماده کردیم و جلوی منزل آن مامور رفتیم. خانه‌اش در محله قلهک، سه‌راه نشاط بود، رنگ خانه را زیم و منتظر بودیم که او در را باز کند که یک دفعه کیانوری هم آمد. به او اگفتم: «تو برای چی آمدی؟» گفت: «من باید باشم تا ببینم این مامور کیست؟» به هر صورت پیرمرد جلوی در آمد و او را به زور داخل ماشین انداختیم و رفتیم طرف میدان آزادی که خانه‌ای امن آنجا داشتیم. مامور سابق ساواک را به تخت بستیم و شروع به شکنجه کردیم. در آن چند روز اعضای حزب توده مرتب به این منزل سر می‌زدند تا بفهمند این مامور سابق چه اطلاعاتی دارد. همسایه‌ها به این رفت و آمد مشکوک شده و یادادستانی تماس می‌گیرند که اینجا خانه مشکوک وجود دارد. تیم عملیات دادستانی به محل می‌آید و وارد خانه می‌شود. می‌بینند که یک پیرمرد را روی تخت خوابانده و در حال شکنجه او هستند. همه افراد از جمله پرتوی را دستگیر می‌کنند. اعضای حزب با هم قرار گذاشته بودند تا سه روز هیچ اطلاعات درستی را به دادستانی ندهند.

